

Delta i debatten, skriv til oss!

Send ditt innlegg til debatt@nationen.no. Innlegg kan også sendes pr. post til

Nationen, Postboks 9390 Grønland, 0135 Oslo. Mer konvolutt «debatt». Innlegg som sendes elektronisk blir prioritert.

Kronikk: Max 5000 tegn med mellomrom. **Leserinnelegg:** Max 2500 tegn med mellomrom. Kun bestilte kronikker honoreres.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendt stoff og til å publisere det elektronisk.

KRONIKK

Politikk: Debatten rundt tilskuddslistene i Nationen viser at bondestatistikk er politikk, mener kronikkforfatterne.

FOTO: COLOURBOX

Hva er en bonde?

Det foregår en kamp om dagen som tilsynelatende ser ut til å handle om statistikk – bondestatistikk – men som egentlig handler om retten til å bestemme hva en bonde er, eller rettere, hva en bonde skal være. Nationens debatt omkring antall bønder avslører at «bondestatistikk» er politikk.

Med bonde vil de fleste tenke på en som driver jorda, eventuelt holder husdyr, og produserer mat – altså har jordbruk som levevei. Men fra Nationens debatt forstår vi at en bonde også kan være en som arbeider med helt andre ting, men som bruker en times tid på å sende regning for rundballene naboen har slått, og deretter fyller ut produksjonstilskuddsøknaden til Statens Landbruksforvaltning. Dette er ei gruppe som først og fremst eier og bor på landbrukseieendommer, og som kun administrerer et minimum av drift, for så å bli registrert som bonde i tilskuddstatistikken. Med denne praksisen er vi tilbake til en gammel forståelse av ordet bonde som stammer fra det norrøne ordet búandi via bóndi og betyr bonde, det vil si en person som eide mark og hadde hus der.

Interessen for antall bønder kan knyttes til en omfattende landbrukspolitikk og offentlig virkemiddelbruk for å nå politiske mål for sektoren. Disse går i korthet ut på at landbruket skal produsere

mat, utnytte andre ressurser som ligger til gårdene, og bidra til livskraftige bygder, vedlikeholde kulturlandskapet og sikre framtidig matproduksjonsevne ved å holde arealene i hevd. Dette er landbrukets multifunksjonelle rolle. Internasjonalt blir dette begrepet brukt aktivt om det moderne mangesystemet med for eksempel gardsturisme, grønn omsorg og spesialmatprodukter, der gårdenes mangfold av ressurser gir levebrød til bondene og i tillegg produserer en rekke samfunns-goder. Både dette «nye» mangesystemet og multifunksjonalitet er tilskyndet av landbrukspolitisk retorikk og virkemidler. Bøndene oppfordres til å utnytte gårdens ressurser til nye næringer. Samtidig er virkemidlene forsøkt innrettet for å motivere produksjonen av de ulike samfunnsgodene.

Vi ser altså at landbruket er tillagt en rolle langt ut over det å produsere mat. Økonomiske virkemidler, som produksjonstilskuddet, brukes for å oppfylle disse målene. Definisjonen og kriteriene for å være bonde er dermed formelt knyttet til de som søker og mottar produksjonstilskudd.

De som undres eller forarges over bønder som ikke er bønder, men likevel bønder i statistikken, holder fast ved en oppfatning om at bonden skal produsere mat, og at andre produkter, tjenester og samfunns-goder skal følge som en positiv bieffekt av matproduksjonen. Dette er en oppfatning vi alle er med på å bryte ned forutsetningene for: Forbrukerne vil ha billig mat, skattebetalerne vil betale minst mulig for de politiske målene, og ikke minst har bonden insentiver til å ta i bruk ny teknologi og bli mer effektiv. Dette skaper spesialisering som gjør

det vanskeligere å oppfylle alle de landbrukspolitiske målene i en og samme person – den tradisjonelle bonden.

Denne utviklinga, som også har ledet til debatten i Nationen, viser at vi trenger å se nærmere på forhold knyttet til en framtidig landbrukspolitikk med den bredden av målsettinger vi har i dag. Bedriftsøkonomiske realiteter gjør at bonden må ta strategiske valg, og fra flere undersøkelser vet vi at flertallet av gårdbrukere satser på stordrift og kostnadseffektivisering framfor nisjestrategier som spesialiteter og direkte salg. Dette fører til færre og større produsenter som i minkende grad oppfyller landbrukets multifunksjonelle rolle, for eksempel ved at tungdrevet areal tas ut av drift og gror igjen, og vet at landbruket får relativt mindre betydning for å opprettholde levende bygder.

De som blir rasjonalisert bort fra tradisjonell landbruksproduksjon kan finne andre måter å utnytte gårdens ressurser på. Mange av disse faller ut av «bondestatistikken», men kan likevel drive nye aktiviteter som er viktig for å holde jorda og kulturlandskapet i hevd, og for å skape arbeidsplasser og et levende lokalsamfunn. Dette viser at de landbrukspolitiske virkemidlene i økende grad bommer på viktige målgrupper som bidrar til å oppfylle målene.

Bondetittelen fører også med seg en identitet. Blant de som eier og bor på landbrukseieendommer vil noen fylle rollen og identifiserer seg som tradisjonell bonde. Andre identifiserer seg som bonde uten å bli regnet med i statistikken, mens atter andre regnes med i statistikken uten selv å identifisere seg som bonde. Endringer i landbru-

kets innhold krever også endringer i bondens kompetanse. Hvis aktivitet som bygger på den nye kompetansen fører til at driveren faller ut av bondestatistikken, kan det oppleves som et signal om at slik kompetanse ikke er anerkjent, og vi får kanskje ikke de rekruttene landbruket og bygdene trenger.

Om landbrukspolitikken holder fast på en tradisjonell forståelse av bondeyrket og bondens rolle kan den miste grepet om viktige utviklingstrekk på bygdene som berører etablerte mål i landbrukspolitikken. Debatten om «bondestatistikk» reiser derfor en større debatt – en debatt om landbrukspolitikkenes bredde. Skal landbrukspolitikken konsentrere seg om landbruket som matprodusent, må den kanskje gi avkall på mål som inngår i landbrukets multifunksjonelle rolle. Skal landbrukspolitikken ta inn over seg endringene som skjer på bygdene, og tenke arealbruk/-forvaltning og bygdeutvikling i bredere forstand, innebærer det å utforme virkemidler både for den tradisjonelle bonden, entreprenørbonden, og for rurale entreprenører mer generelt. Til dette formålet gir dagens «bondestatistikk» et mangelfullt kunnskapsgrunnlag.

Om landbrukspolitikken fortsatt skal være for bønder må vi altså først vite hva en bonde er, eller skal være. For bygdens framtid – kan det være at en bonde igjen burde bli en «boende – en som eier mark og har hus der»?

Lars Rønning
Nordlandsforskning

Bjørn Egil Fløreidun Heggem og Katrina Rønningen
Norsk senter for bygdeforskning

LANDBRUK

Dyrket mark

Vi ser at mange utbyggingplaner blir stoppet av Fylkesmannen på grunn av jordvern.

Dyrket mark skal brukes til matproduksjon. Det høres fornuftig ut da landets matvareproduksjon bare ligger på ca 40 % av landets behov. En matvarekrise kan komme meget raskt, og jeg kjenner personer som allerede vurderer å skaffe seg et større matvarelager. Husk hvor raskt finanskrisen kom, en matvarekrise kan komme like fort.

En mulig løsning på slike kollisjoner mellom dyrket mark og utbygging kunne være kjøp av matjordkvoter, etter modell fra våre klimakvoter. All jord som bygges ned bør, etter min mening, kompenseres med like mye nydyrket mark et annet sted. En slags form for makeskifte som gjør at forsyningsgraden blir uforandret (like dårlig).

Selv har jeg planer om å dyrke et stykke på en av mine stølvoller. Dette er selvfølgelig ikke regningssvarende når en nærmest må gi bort avlinga som er der fra før. Allikevel kan Fylkesmannen, eller utbyggeren, få kjøpe matjordkvoter av meg for en billig penge. En slik ordning kunne skape liv i de små bygdene og gjøre oss bedre rustet i møte med kommende matvarekriser.

Ole Kulterstad

SAMFERDSEL

Hvem har skylden?

Midtrekkverk og motorveier er de mest effektive tiltaket for å redusere antall hardt skadde og drepte i trafikken. Allikevel vil Ap, SV og Sp bare bygge 12 km motorvei og 9 km med nytt midtrekkverk i 2010. Istedenfor å satse på tryggere veier, hevder samferdselsminister Magnhild Meltveit Kleppa hardnakket at bilistene har hovedansvaret for dødsfallene i trafikken.

To uavhengige rapporter fra Folksam og Trygg Trafikks svenske søsterorganisasjon NTF viser at 70-72% av dødsulykkene i trafikken skyldes dårlige veier. Fremskrittspartiet mener at det er riktig å bygge tryggere veier. Da beskyttes alle. Også dem som gjør feil i trafikken.

Bård Hoksrud, Frp